Demografia i Gerontologia Społeczna – Biuletyn Informacyjny
2020, Nr 10

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
piotr.szukalski@uni.lodz.pl

Małżeństwa Polek i Polaków z cudzoziemcami: czy krajowe dane są miarodajne do oceny skali małżeństw binacjonalnych?

Małżeństwa binacjonalne, czyli te zawierane przez nowożeńców będących obywatelami dwóch różnych państw, to zjawisko demograficzne i społeczne o rosnącej skali w warunkach współczesnej, wysokiej mobilności transgranicznej [Brzozowska, 2015; Sowa-Bentane, 2016,]. Migracje, nie tylko te definitywne (a zatem w zamyśle na trwałe), ale i okresowe, prowadzą do poznawania się ludzi z różnych krajów, do powstawania między nimi dłuższych, intymnych relacji, niejednokrotnie prowadząc do decyzji o ożenku/zamążpójściu. Nasza wiedza odnośnie do skali takich związków zależy od czterech czynników.

Po pierwsze i najważniejsze, od gotowości instytucji statystyki publicznej poszczególnych krajów do udostępniania odpowiednich danych (w tym z użyciem odpowiedniego języka, co jest bardzo istotne w przypadku krajów z mało popularnymi językami). W tym przypadku istnieją różne zwyczaje, przejawiające się nieuwzględnianiem w dostępnych bazach danych (zarówno tych publikowanych, jak i on-line) informacji o obywatelstwie nowożeńców lub też szczątkowym informowaniu o związkach zawartych z obywatelami innych państw (podawanie danych o ogólnej liczbie takich związków, bez wyszczególniania krajów; operowanie kategoriami geopolitycznymi – np. kraje UE[1], stare i nowe kraje UE; czy posługiwanie się zbiorczymi kategoriami geograficznymi, np. kontynentami).

Po drugie, możemy mieć dokładne informacje o małżeństwach pomiędzy obywatelami dwóch państw zawartych w jednym kraju i brak danych o związkach zalegalizowanych w drugim kraju, co uniemożliwia określenie łącznej skali takich binacjonalnych związków małżeńskich.

Po trzecie, choć najczęściej małżeństwo pomiędzy obywatelami dwóch państw rejestrowane jest na terytorium jednego z nich, czasami związki takie mogą być zawierane na terenie kraju rzeczywistego zamieszkiwania, co w przypadku dwojga emigrantów prowadzić może do nieuwzględniania związków zawartych w „nieoczywistych miejscach”[2].

Po czwarte, pamiętać należy, iż w przypadku migracji z definicji długotrwałej imigranci podejmują starania o legalizację pobytu, uzyskując często po kilku latach pobytu obywatelstwo kraju osiedlenia

[1] Jako ciekawostkę podać należy fakt, że statystyki Eurostatu posługują się informacją o małżeństwach w krajach członkowskich UE według obywatelstwa, uwzględniając jedynie to, czy małżeństwo z cudzoziemcem zawarte zostało w ramach tej wspólnoty czy z obywatelem państwa spoza niej. Jest to o tyle dziwne, iż małżeństwa binacjonalne zawierane „wewnątrz UE” uznać można jako znakomity wskaźnik integracji europejskiej.

[2] Przykładowo, w 2019 r. Polacy zawarli w Danii 214 małżeństw między osobami odmiennej płci, zaś Polki 252. Po odliczeniu małżeństw z obywatelami Danii (95) i małżeństw polsko-polskich (130) pozostaje wciąż 111 związków zawartych z obywatelami innych państw. W Szwajcarii odpowiednie wielkości w tym samym roku wynosiły – 58, 202, 126, 29, co oznacza, że zawartych zostało 77 małżeństw z obywatelami innych państw. Z kolei w Finlandii wielkości te wynosiły: 28, 44, 18, 24 i 12 małżeństw pozostałych (źródła danych pod tab. 2).

się. Tym samym, mając dwa obywatelstwa, w celu legalizacji związku z osobą z kraju napływu mogą posługiwać się informacją o nowym obywatelstwie, zaniżając liczbę małżeństw binacjonalnych.

W rezultacie znajomość danych pochodzących ze statystyk jednego kraju okazuje się być wysoce niewystarczająca do określenia wagi małżeństw binacjonalnych dla danego kraju i jego rozwoju ludnościowego. Sytuacja taka występuje zapewne zwłaszcza w przypadku państw charakteryzujących się bardzo dużą skalą imigracji lub emigracji. Do takich krajów należy i Polska, w przypadku której szacuje się, że ok. 2,3 mln jej obywateli przebywa powyżej 3 miesięcy poza granicami, zaś ok. 80% z tej liczby mieszka tam długotrwale, tj. powyżej jednego roku. Domniemywać można zatem – zwłaszcza uwzględniając fakt, iż przeważająca część tej ludności to osoby relatywnie młode – że wiele formalnych związków obywateli RP zawartych zostało poza granicami naszego kraju[3]. Jednocześnie ostatnie lata to czas dużego napływu do Polski ludności z krajów Europy Wschodniej, również głównie młodej, a zatem w wieku formowania stabilnych związków.

Celem niniejszego opracowania jest próba określenia na podstawie pochodzących z kilku europejskich państw publikujących – w miarę[4] – szczegółowe dane odnoszące się do obywatelstwa nowożeńców skali braków informacji odnośnie do częstości zawierania binacjonalnych związków małżeńskich przez Polki i Polaków.

Punktem wyjścia niech będą podstawowe informacje o skali małżeństw binacjonalnyh zawieranych przez polskich obywateli rejestrowanych w Polsce (rys. 1a, rys. 1b).

Rysunek 1
Małżeństwa binacjonalne rejestrowane w Polsce w latach 1996–2019

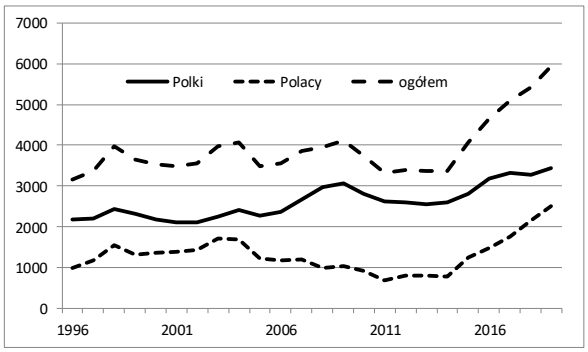

A) Liczba nowo zawieranych małżeństw binacjonalnych

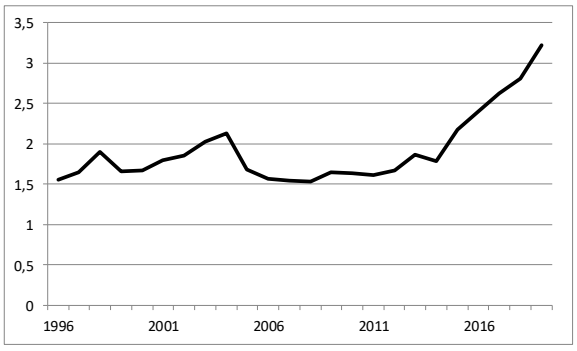

B) Udział małżeństw binacjonalnych (jako % ogółu nowo zawieranych małżeństw)

Źródło: dane GUS

Po wieloletniej stabilizacji tego typu rejestrowanych związków w przedziale 3-4 tys. rocznie ostatnie lata przynoszą szybki wzrost ich liczby, za co odpowiadają przede wszystkim szybko rosnące liczby małżeństwo polsko-ukraińskich, przede wszystkim tych zawieranych przez mężczyzn (zob. [Szukalski, 2019]). W rezultacie podniósł się, oscylujący wcześniej w przedziale 1,5-2,0%, udział tego typu związków wśród ogółu zawieranych w Polsce związków cywilnych, dochodząc w 2019 r. do 3,2%.

[3] Pamiętajmy, że część takich związków, formowanych przez osoby tej samej płci, z definicji nie mogłaby podlegać rejestracji w Polsce. Zapewne jednak związków takich nie jest nadmiernie dużo. Przykładowo, w roku 2019 we Włoszech zawarte zostały 4 polsko-włoskie związki tej samej płci. Jest to ewidentnie niewielka liczba w porównaniu do sformalizowanych tam 649 małżeństw odmiennej płci czy 880 małżeństw zawartych między obywatelami Polski i Włoch w obu krajach w tymże roku.

[4] Większość badanych państw podaje jedynie informacje o małżeństwach swoich obywateli z cudzoziemcami. Zatem brak w tych danych – za wyłączeniem wyjątków podanych w przypisie 2 – statystyk odnośnie do małżeństw binacjonalnych zawieranych na terenie danego kraju przez osoby z polskim obywatelstwem z obywatelami innych państw.

Niemniej zdawać sobie należy sprawę z tego, iż – z uwagi na przyczyny, o których wcześniej wspomniano – powyższe wielkości nie wyczerpują kategorii ogółu małżeństw zawieranych przez obywateli Polski z obywatelami innych państw. Pośrednio o skali takich nieścisłości mówi informacja GUS o liczbie małżeństw zawartych poza granicami naszego kraju, które zostały poddane rejestracji w Polsce, w tym niekiedy z wieloletnim z opóźnieniem (tab. 1). Spośród rejestrowanych w ostatnich latach 18-19 tys. małżeństw ok. 8 tys. to te binacjonalne. Ponieważ jednak nie wiadomo, kiedy zostały zawarte, ani tego jaką stanowią część sformalizowanych poza granicami kraju związków Polek i Polaków z cudzoziemcami, nie potrafimy jednoznacznie inaczej skomentować tej informacji niż poprzez stwierdzenie, iż mamy silne przesłanki, aby stwierdzić, że małżeństw binacjonalnych zawieranych poza granicami kraju przez obywateli RP jest zapewne co najmniej dwukrotnie więcej niż tych zawieranych w Polsce.

Tabela 1
Podstawowe dane o małżeństwach zawartych poza granicami Polski rejestrowanych w Polsce w latach 2009-2018

Kategoria	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
W tysiącach										
Liczba zarejestrowanych małżeństw, które zostały zawarte za granicą od 2004	13,1	13,5	13,6	14,3	13,8	13,9	14,8	17,6	18,6	18,9
W %										
Oboje małżonkowie mieli polskie obywatelstwo	34	35	36	40	39	37	51	50	45	41
Mężczyzna miał obywatelstwo polskie, a kobieta inne lub nieustalone	6	5	6	6	6	6	6	7	8	9
Kobieta miała obywatelstwo polskie, a mężczyzna inne lub nieustalone	48	50	47	44	45	43	34	34	35	34
Oboje nowożeńcy posiadali obywatelstwo inne niż polskie lub jedno z nich nieustalone	3	4	4	4	5	6	6	9	12	16
Dla żadnego ze współmałżonków obywatelstwo nie zostało ustalone	9	6	7	6	6	8	4	1	0	0

Źródło: Niepublikowane dane GUS

Innym sposobem na określenie brakujących danych jest odwołanie się do statystyk innych państw. W tym przypadku jesteśmy jednak ograniczeni dostępnością danych. Niemniej w przypadku niektórych państw jesteśmy w stanie pozyskać odpowiednie informacje, niekiedy dla dłuższego okresu. Przykładowo, zarówno w przypadku Włoch (rys. 2a), jak i Hiszpanii (rys. 2b) widoczna jest trwała różnica w zakresie rejestrowanej liczby badanych związków na niekorzyść naszego kraju. W obu powyższych krajach na początku badanego okresu ok. 85% takich związków było rejestrowanych poza RP, zaś w trakcie ostatnich kilkunastu lat odsetek ten się znacząco się obniżył, aczkolwiek w ostatnich latach wciąż wynosi ok. 70% (Hiszpania), 75% (Włochy). Zatem zaobserwować można zwiększanie się znaczenia małżeństw rejestrowanych w Polsce, co zapewne odzwierciedla i mniejszą atrakcyjność życia poza granicami RP i większy napływ cudzoziemców.

Jednakże takie relatywnie długie serie czasowe dostępne są dla nielicznych państw. Stąd też kolejnym krokiem niniejszej analizy jest spojrzenie na większą liczbę krajów przy jednoczesnym ograniczeniu się do badania jednego roku – tj. roku 2019 (tab. 2). Skala różnic pomiędzy liczbą związków zawartych w Polsce i drugim kraju, z którego pochodzi małżonek polskiego obywatela, jest bardzo duża i – co znamienne – zróżnicowana geograficznie (tab. 3).

Rysunek 2
Małżeństwa polsko-włoskie zawarte w Polsce i we Włoszech oraz polsko-hiszpańskie zawarte w Polsce i w Hiszpanii w latach 2006-2019

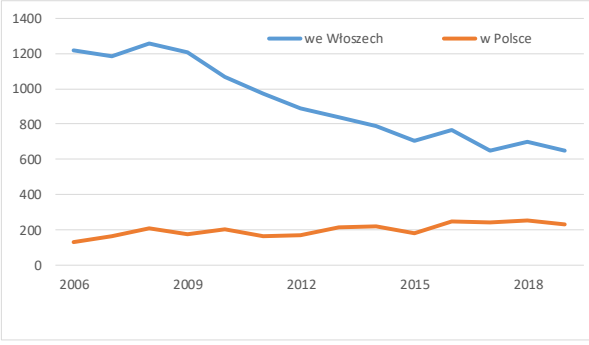

a) polsko-włoskie

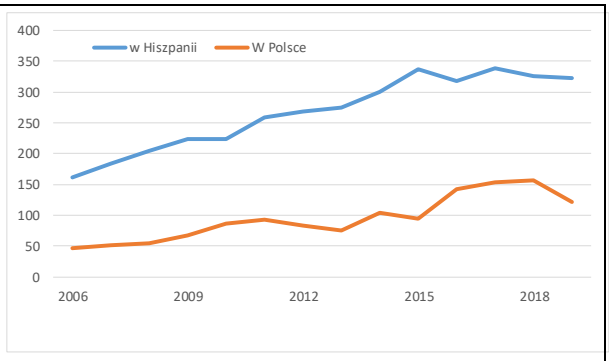

b) polsko-hiszpańskie

Źródło: Polska – *Roczniki Demograficzne* GUS z odpowiednich lat;
Hiszpania – https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?path=/t20/e301/provi/l1/&file=03005.px&L=1;
Włochy – http://dati.istat.it/Index.aspx?QueryId=19015&lang=en

Tabela 2
Małżeństwa Polek i Polaków z obywatelami wybranych państw europejskich zawarte w 2019 r. w Polce i w kraju obywatelstwa małżonka

Kraj	Zawarte w Polsce z obywatelem danego kraju przez		Zawarte w danym kraju przez jego obywatela z	
	Polkę	Polaka	Polką	Polakiem
Białoruś	36	202	5	61
Czechy	39	12	89	50
Dania*	27	3	82	13
Finlandia	8	4	16	8
Hiszpania*	117	5	274	48
Litwa	30	38	25	98
Słowacja	35	13	59	71
Szwajcaria	15	1	112	14
Ukraina	347	1627	111	869
Włochy	224	7	607	42

* – tylko związki odmiennej płci

Źródło:
Białoruś, *Естественное движение населения по Республике Беларусь за 2019 год*, https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/solialnaya-sfera/naselenie-i-migratsiya/migratsiya/statisticheskie-izdaniya/index_16740/
Czechy, https://www.czso.cz/csu/cizinci/3-ciz_demogr_udalosti#cr
Dania, https://www.statbank.dk/10001
Finlandia, https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/en/StatFin/StatFin__vrm__ssaaty/statfin_ssaaty_pxt_121h.px/
Hiszpania, https://www.ine.es/jaxi/Tabla.htm?path=/t20/e301/provi/l1/&file=03005.px&L=1
Litwa, https://osp.stat.gov.lt/EN/statistiniu-rodikliu-analize?hash=c2a20a2f-5743-4910-a2cd-cdbb13093c28#/
Polska, *Baza danych GUS Demografia*, https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/Tables.aspx
Słowacja, *The Population Change in the SR ('Source Publication') in 2019*
Szwajcaria, https://www.pxweb.bfs.admin.ch/pxweb/en/px-x-0102020202_106/px-x-0102020202_106/px-x-0102020202_106.px/table/tableViewLayout2/
Ukraina, *Природний рух населення України за 2019 год*, https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_prn_2019.pdf
Włochy, http://dati.istat.it/Index.aspx?QueryId=19015&lang=en

W przypadku krajów Europy Zachodniej zdecydowana większość małżeństw jest zawierana właśnie tam, choć – jak już wiemy – w dłuższym okresie zapewne wzorem Hiszpanii i Włoch ta

nadwyżka obniża się. Również większość związków z mieszkańcami sąsiednich państw UE (Czechy, Słowacja, Litwa) zawierana jest poza RP. Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku Ukrainy i Białorusi, co zapewne odzwierciedla nadzieję na łatwiejsze uregulowanie statusu prawnego w Polsce, jak i w pewnym stopniu większą łatwość organizacji ślubu (brak zwyczajowych *wziatek*, szybkość uzyskiwania dokumentów). Uwzględnienie małżeństw zawartych w drugim kraju związku binacjonalnego prowadziło do wyraźnego zwiększenia liczby takich związków (zob. ostatnia kolumna tab. 3). W przypadku Białorusi i Ukrainy zwiększało to liczbę związków jedynie odpowiednio |o 27,7% i 49,6%, jednakże w przypadku małżeństw zawieranych z obywatelami innych państw wzrost ten był z reguły 3-4-krotny, w przypadku Szwajcarii prowadząc do wzrostu związków między obywatelami tych państw o prawie 800%.

Tabela 3
Podstawowe informacje o ważności małżeństw binacjonalnych zawieranych w Polsce i w wybranych krajach europejskich w 2019 r.

Kraj	Udział małżeństwa zawartych w Polsce (w %)			Wzrost liczby małżeństw binacjonalnych pod wpływem uwzględnienia małżeństw zawartych w kraju pochodzenia niepolskiego małżonka (jako % małżeństw zawartych w Polsce
	ogółem	przez Polki	przez Polaków	
Białoruś	78,3	87,8	76,8	27,7
Czechy	26,8	27,0	14,3	272,5
Dania	24,0	24,8	18,8	316,7
Finlandia	33,3	33,3	33,3	200,0
Hiszpania	27,5	29,9	9,4	263,9
Litwa	35,6	54,5	27,9	180,9
Słowacja	27,0	37,2	15,5	270,8
Szwajcaria	11,3	11,8	6,7	787,5
Ukraina	66,8	75,8	65,2	49,6
Włochy	26,3	27,0	14,3	281,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z tab. 1

Istnieją przy tym bardzo duże różnice pomiędzy częstością zawierania małżeństw binacjonalnych w Polsce pomiędzy mężczyznami i kobietami (tab. 3). Polki zdecydowanie częściej niż mężczyźni rejestrują swoje małżeństwo w Polsce, co zapewne wynika z generalnie większego zaangażowania i wpływu kobiet na organizację, przebieg i aranżację uroczystości ślubnej, jak i ich większej determinacji, aby w tak ważnej dla nich uroczystości uczestniczyło jak najwięcej osób z ich rodzin.

Podsumowując dotychczasowe ustalenia i odpowiadając na pytanie zawarte w tytule niniejszego opracowania, stwierdzić należy, że krajowe statystyki odnoszące się do małżeństw binacjonalnych zawieranych przez Polki i Polaków znacznie niedoszacowują liczby takich właśnie związków. Dzieje się tak z uwagi na to, że w przypadku dominujących dotąd związków, będących konsekwencją zwiększonej mobilności polskich obywateli, zawierane małżeństwa były głównie rejestrowane w państwie nowego zamieszkiwania. Niemniej w ostatnich latach uznać należy, iż skala owego niedoszacowania zmniejsza się pod wpływem dwóch czynników. Po pierwsze, niższej liczby emigrantów z Polski, co odzwierciedla zarówno zmniejszająca się liczbę osób w wieku 20-35 lat, jak i poprawę warunków życia w RP, co prowadzi do mniejszej względnie liczby wyjazdów. Po drugie, zwiększonego napływu imigrantów z Ukrainy i innych państw Europy-Wschodniej, w przypadku których ewidentnie w przypadku chęci zalegalizowania związku z obywatelem Polski ten właśnie kraj jest wybierany jako miejsce zawierania małżeństwa.

Literatura

Brzozowska A., 2015, *Dobór małżeński i integracja imigrantów w małżeństwach mieszanych – stan badań*, Ośrodek Badań nad Migracjami UW, http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/06/WP811392.pdf

RRL (Rządowa Rada Ludnościowa), 2019, *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2018-2019*, ZWS GUS, Warszawa, http://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/rzadowa-rada-ludnosciowa/publikacje-rzadowej-rady-ludnosciowej/

Sowa-Bentane E., 2016, *Rodziny wielokulturowe*, Akademia Ignatium, Wyd. WAM, Kraków, s. 167

Szukalski P., 2015, *Małżeństwa binacjonalne*, „Demografia i Gerontologia Społeczna. Biuletyn Informacyjny", nr 7, http://hdl.handle.net/11089/12441

Szukalski P., 2015a, *Małżeństwa binacjonalne w ujęciu regionalnym*, „Demografia i Gerontologia Społeczna. Biuletyn Informacyjny", nr 8, http://hdl.handle.net/11089/12442

Szukalski P., 2020, *Małżeństwa polsko-ukraińskie zawierane w Polsce. Przyczynek do badania integracji imigrantów ukraińskich z ostatnich lat*, „Polityka Społeczna", nr 8, 28-36, http://hdl.handle.net/11089/32280